

Висока струковна васпитачка и медицинска школа у Вршцу
Școala de Înalte Studii de pentru Educatori și Asistenți Medicali din Vârșeț
Verseci Óvóképző és Egészségügyi Szakfőiskola
Uči strukovno vinajipasko thaj e medicinsko škola ande Vršco
College of Vocational Studies for Preschool Teachers and Medical Nurses in Vrsac

O sistemo pale učo sikavipe ande Republika Srbija thaj pale inkluzivno sikavimaski politika

Ramosaripe thaj keripe kana si pučipe pale sikavimaski politika ande Republika Srbija si čhutini ande Ministerijumo pale sikavipe, nauka thaj tehnološko barjaripe (<https://mpn.gov.rs/>), savo lel sama te sikavimasko sistemo kerel sar kaj si čhutino ande sikavimaske principura thaj e resa. E institucije pe sa e sikavimaske nivelura šaj te aven raštrake (save pokinen pes katar o budžeto Republikako Srbijako) thaj korkorutne (save pokinen pes katar e manuša).

Fundoski e reforma ande sikavimasko sistemo teljarda ande Republika Srbija kana sas demokratikani vrijama, po teljaripe XXI vekosko. Kaja reforma teljarda kana nakhle palune dešutne berša ande XX veko, kana ande maškarnacionalno maripe kerda te pharadol SFRJ, a e Srbija sas čhutini tale maškarthemutne sankcije, bari inflacija, kriminalo, thaj sajekhutno paradipe ande fundoske institucije. Godolastar e reforma sikavimaski trubujasas te avel fundoski thaj sistemsko sar vi te avel nevi sar kaj si kerdi ande Evropaki unija.

Angluno strateško lil savesa teljarel pes inkluzivne principura ande dasikano sikavimasko sistemo si: Lačo sikavipe pale sa – drom pale barjaripe sikavimasko (<http://www.scribd.com/doc/199080731/Kvalitetno-obrazovanje-za-sve#scribd>). Majsig katar kava, 2003. berš, andino si angluno sistemsko zakono ande kotor sikavimasko, savo čhuta o fundo pale angleškola, fundosko thaj maškarutno sikavipe – Zakono pale fundosko sistemo sikavimasko thaj vinajipasko (<https://bioloskiblog.files.wordpress.com/2012/08/zakon23.pdf>).

Kava zakono čhutino si pe demokratikane principura, bi decentarlizacija thaj e politizacija. Kerdo si te ažutil barjaripe sikavimasko, lesko kvaliteto, thaj trajo ande sikavimaske thana, sar vi barjaripe ande sikavimaski reforma.

Nevimata ande institucije kerde te inkljel nevo Zakono pale fundosko sistemo sikavimasko thaj vinajipasko (2009) (<http://www.podaci.net/z1/8122806/Z-osovas03v0972.html>) savesa inkluzivno sikavipe dija ande sikavimasko sistemo Republikako Srbijako. Kava zakono anel trin neve principura: jekhutno sikavipe pale savorra, ortuno sikavipe, lačo sikavipe thaj vinajipe. Zakono anel e nevimata: *ande ramosarimasko kotor* – sajekhutno ramope ande škola (del orta savorre čhavorrenge te ramon pes ande fundoski škola) del nevo zuravipe ande sikavimasko sistemo – pedagoško asistento, zuralider vinajipaski buti, majanglal ažutipe pale čhavorra andar e socijalno deprevirime thana, čhavorra saven si nečefal invaliditeto, sajekhutno sikavimasko plano; *neve sistemurja pale lači nastava* – stručno sikavipe thaj licenca pale sikavne, thaj pale evaluacija školaki; *bidiskriminacija, bimaripe čhavorrenge* thaj sikamnengo ande škola.

Paše kala nevimata ande anglefakultetsko niveli, vi vučo sikavipe ande Srbija teljarda te barjarel pes. Ande 2005. berš, andino si nevo Zakono pale vučo sikavipe (<https://pefja.kg.ac.rs/arhiva-zakona-o-visokom-obrazovanju-iz-2005-sa-izmenama-i-dopunama/>).

Kana lijam e Bolonjsko deklaracija (<https://www.mas.bg.ac.rs/media/upis/bolonjska-deklaracija.pdf>)thaj laki reforma, sikavimasko sistemo ande Republika Srbija areslo paše standardura save si ande Evropaki unija sar kaj si lačhipe thaj orta sikavipe pe vuče nivelura.

Kale zakonosa kerda pes:o Nacionalno konsili pale vučo sikavipe (te šaj kerel pes barjaripe thaj lačhipe ande vučo sikavipe); e Komisija pale akreditacija thaj dikhipe sar si savo kvaliteto (kerel pe akreditacije, dikhipe sar keren e vuče škole, thaj den piro gindo pale programura); e Konferencija univerzitetoski thaj e Konferencija pale strukovne akademije kerel koordinacija bućaki pale ketano res; Studentonengi konferencija čhutini po univerzitetu thaj e Studentonengi konferencija pe akademija pale strukovno sikavipe kerde si te ketane keren pale sajekhutno res. Bući pe vučo sikavimasko niveli kerel pes trujal akademsko thaj strukovno sikavipe po fundo programengo savo si dino pale akreditacije, a savenca šaj te lel pes vučo sikavipe. Pe akademske studije kerel pes akademske studijske programura, save den šaipe studentonenge te barjaren piro džanglipe thaj te therdo džanglipe buljaren ande naučno, džamglipasko thaj artikano kotor. Pe strukovne studije kerel pes strukovno studijsko programo savo del šaipe studentonenge te therdo džanglipe buljaren ande praktika.

E inkluzivno sikavimaski politika, kerdi barjarimasa katar e inkuluzivno kultura thaj e praktika andar e angleuniverzitetoski sikavipe, poloče dija vi ande vučo sikavipe. Pindžardon vi dukhade manušenge grupe save si učarde sajekhutne kotorenca.

E afirmativne mere ločaren ramope po fakulteto e studentonge save naj but po fakulteto, numaj vi kolen andar e dukhade grupe:

Nesave kotorenca kale Zakonesko pale vučo sikavipe (https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_visokom_obrazovanju.html);

- E Odluka Vladaki pale djindo studentonengo save šaj te ramon pes po fakulteto ande angluno berš pe fundoske studijske programura, akademske thaj integrišime studije pokinde andar o budžeto Republikako Srbijako pale vuče škole, save si kerde katar e Republika Srbija (<https://www.paragraf.rs/glasila/rs/sluzbeni-glasnik-republike-srbije-53-2021.html>), *pale sa jekh berš thaj*
- Stručno lil pale ramope ande angluno berš po studijsko programo ande fundoske thaj integrišime studije pe vuče škole save si kerde katar e Republika Srbija (<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/uputstvo/2021/59/2/reg>), sar vi pale sajekhškolakoberš.

E Odluka Vladaki thaj o Stručno lil anen pes sa jekh berš majanglal katar o ramope ande aver školako berš.

E analiza **Zakonsko pale vučo sikavipe** sikavel:

e inkluzivne elementura ande sikavimaski politika thaj e integracija ande evropako sikavimasko kidipe; pindžardipe nesave kidipa studentonenge saven trubun ažutipe sar vi zuravipe studentonenge save si andar e dukhadi kategorija.

Maškar nekabor kategorije manuŝenge save musaj te len pire orta o Zakono dikhel: nacionalne minoriteta, avrjalutne manuŝa, studenturja saven si invaliditeto, studneturja save sikljon paŝe bući, studneturja save si ramosarde prikal e afirmativno mera, loćarel vi studentonenge savi si nasvale katar phare nasvalimata, save si ande vojska, saven si čhavorro dži jekh berš thaj aver.

Ande Zakono ramol kaj: 1) E Vlada ramol majbut studentura save si pokinde andar o budžeto pale afirmativno mera, a sar si bićhinado pale bući; 2) O ministro anel Stručno lil pale ramope pe vuće škole, ramope pe afirmativno mera thaj aver pućipa save si importantne pale ramope ande vuće škole, a save si kerde katar e Republika; 3) E studentura saven si invaliditeto thaj save si ramosarde prikal afirmativno mera, save ande školako berš therde 36 ESPB si len orta te ande aver berš ramosaren pes po budžeto (12 poenura cira katar majcikno poeno savo trubul pale ramope ande aver berš po budžeto); 4) studento saves si nećefal invaliditeto si les orta te egzamo del po than kaj si leske majloće, a sar si ramosardo ande lila Školake.

Kava **Čhinadipe Vladakosi** pale: sajekhutno djindo studentonengo save šaj te ramon pes pe fakultetura thaj vi pe trin kategorije: Studentura saven si invaliditeto, studentura save si Roma thaj e studentura save ande nakhlo berš dine gata maškarutni škola ande aver phuv (1 % pale sa jekh kategorija).

Stručno lil si dino katar o Ministerijumo pale sikavipe, nauka thaj tehnološko barjaripe, a pe fundo katar Čhinadipe Vladako savo majpaŝe del orta pale ramope ande angluno berš: manuŝa saven si o invaliditeto; save si e Rroma, manuŝa save si bijande ande Reublika Srbija a save nakhlo školako berš dine gata ande aver phuv; manuŝa save si dasa a trajin ande aver phuvja (phuvja save sas ketane ande Jugoslavija); manuŝa saven naj lil kaj dine gata maškarutno niveli, manuŝa andar aver phuvja save si azilantura numaj roden azilo.

E Stručno lilesa džanel pes sar trubul te ramosarel pes pe fundoske studije, prikal afirmativno mera *e manuŝa saven si invaliditeto* thaj *emanuŝa save si Rroma*. Sa aver kategorije ramon pes sar kaj si bijande ande Republika Srbija.

E afirmativno mera pale studentura saven si invaliditeto thaj pale Rroma si ramosarde pale vrijama kana *teljaren o ramope* pe studije thaj vi pe *vrijama kana si pe studije*.

Aver mere kana ramon pes si: 1) te kala studentura ramon pes ande kvota savi si dini pale kaja afirmativno mera ande Čhinadipe Vladako, (1 % katar sasto djindo studentonengo save kamen te ramon pes ande gadava školako berš), thaj čhon pes po niveli pe aver lila thaj musaj te than kaj avela egzamo avel laćho pale studentura saven si invaliditeto. Kana si pućipe pale egzamo savo keren e rromane studentura sar vi studentura saven si invaliditeto, vom musaj te den ezgazmo sar vi aver studnetura.

Aver mere kana si pe studije: 1) kana ramon pes pe aver školake berša, studentura save si ramosarde prikal o Programo pale afirmativno mera a save si po budžeto, či ramon pes po sajekhutno niveli sar aver studentura, numaj vi majdur si po budžeto te therde 36 ESPB (majcira si 48 ESPB); 2) si len orta te bešen ando studentsko kher thaj te xan ande studentsko menza sar si ramosardo ando zakono dži kaj si studentura, te kerde sa kova so si importantno pale budžeto.

Kana dikhas so si kerdo pale institucionalno pućipa ande sikavimasko sistemo majanglal ande kotor pale afirmativno mera, šaj te mothas: kaj si sa e mere kerde numaj pale duj kategorije, pale studentura saven si invaliditeto thaj pale Rroma; kaj naj jekhutni afirmativno mera pale čorre thaj socijalno deprivirime manuŝa, save si 1/5 katarsastipopulacijasavitrajil tale čorrimaskoniveli ande phuv; kaj trubultemajlaćhekerenketane o Ministerijumo pale sikavipe,

nauka i tehnologija, koja se odnosi na sve vrste obrazovnih institucija; kao i u području obrazovanja i vaspitanja, koje se odnosi na sve vrste obrazovnih institucija; kao i u području obrazovanja i vaspitanja, koje se odnosi na sve vrste obrazovnih institucija; kao i u području obrazovanja i vaspitanja, koje se odnosi na sve vrste obrazovnih institucija.

Slavica Komatina

E literatura:

1. Kovač-Cerović, T. i Levkov Lj. (2002). *Kvalitetno obrazovanje za sve, put ka razvijenom društvu*. Beograd: Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije, Centar za razvoj obrazovanja i međunarodnu saradnju.
<http://www.scribd.com/doc/199080731/Kvalitetno-obrazovanje-za-sve#scribd>
2. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. (2003). *Službeni glasnik RS*, br. 62/2003 i 64/2003. <https://bioloskiblog.files.wordpress.com/2012/08/zakon23.pdf>
3. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. (2009). *Službeni glasnik RS*, br. 72/2009. <http://www.podaci.net/z1/8122806/Z-osovas03v0972.html>
4. Zakon o visokom obrazovanju. (2005). *Službeni glasnik RS* br.76/2005.
<https://pefja.kg.ac.rs/arhiva-zakona-o-visokom-obrazovanju-iz-2005-sa-izmenama-i-dopunama/>
6. Bolonjska deklaracija (1999).
<https://www.mas.bg.ac.rs/media/upis/bolonjska-deklaracija.pdf>
7. Zakon o visokom obrazovanju. (2017). *Službeni glasnik RS*, br. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - dr. zakon, 67/2019, 6/2020 - dr. zakoni, 11/2021 – autentično tumačenje, 67/2021 i 67/2021 - dr. zakon.
https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_visokom_obrazovanju.html
8. Odluka vlade o broju studenata za upis u prvu godinu studijskih programa osnovnih strukovnih, akademskih i integrisanih studija koji se finansiraju iz budžeta Republike Srbije za visokoškolske ustanove čiji je osnivač Republika Srbija. (2021). *Službeni glasnik RS* br. 53/2021.
<https://www.paragraf.rs/glasila/rs/sluzbeni-glasnik-republike-srbije-53-2021.html>
9. Stručno uputstvo za sprovođenje upisa u prvu godinu studijskih programa osnovnih i integrisanih studija na visokoškolskim ustanovama čiji je osnivač Republika Srbija za školsku 2021/2022. godinu. (2021). *Službeni glasnik RS*, br. 59/2021.
<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/uputstvo/2021/59/2/reg>